

ФРАЗЕМИ ЯК МАТЕРІАЛ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕНЬ МОРФОЛОГІЧНИХ РИС ГОВІРОК

Фіксація фразеологічних одиниць, а особливо у зразках живого народного мовлення, доводить, що фразеологізм – це особлива одиниця, лінгвістичний феномен, який у різних контекстуальних ситуаціях може характеризуватися різною актуалізацією смислового та емотивного плану вираження. Це підтверджує постійна увага вчених до проблем фразеології, розбіжність у їх поглядах на природу одиниць, принципи побудови та причини модифікацій. І хоч загалом фразеологічна одиниця функціонально не є максимально навантаженою, а своєрідною периферією, то в комунікації вона стає центральною, особливо в момент, коли респондент до інформації, повідомлення долучає експресію, яка власне може акумулюватися у сталому вислові.

Зазначимо, що опис сучасної фраземіки усного мовлення уможливило поглиблення лексикологічних і фразеологічних досліджень української мови, пізнання мовленнєво-мисленнєвих процесів людини, її духовної сутності, сприйняття навколишнього світу та усвідомлення місця людини в ньому.

Фраземіка діалектного мовлення, як відомо, має здатність більш тривалий час, ніж лексична система мови, зберігати давні діалектні слова, фонетичні риси і граматичні форми, тому вона є джерелом для дослідження історії мови і власне діалектології, динамічних процесів, основою для мовних реконструкцій.

Різні мовно-структурні рівні подільських говірок були і є об'єктом вивчення багатьох дослідників: 1) фонетика – Т. Бабіна, П. Ткачук; 2) словотвір – Л. Яропуд; 3) лексика – К. Баценко, А. Мединський, Н. Шеремета, Т. Тищенко, І. Гороф'янюк, Г. Березовська та ін.; 4) фраземіка – Н. Коваленко. Загальні ознаки мовлення подолян на матеріалі зразків діалектного мовлення подано у сучасних збірниках текстів І. Гороф'янюк, Т. Тищенко, Н. Коваленко.

Актуальним є дослідження проблем відбиття визначальних морфологічних рис подільського говору в компонентах фразеологічних одиниць, зафіксованих у текстах зв'язного народного мовлення.

Фраземіка говірок є вдячним матеріалом для виявлення та дослідження ареалу побутування діалектизмів, локалізмів, архаїзмів, а то й просто втрачених у звичному спілкуванні номінацій: *сто¹йати йак слуп* 'непорушно стояти'; *з¹рубий йак тоу¹терка* 'дуже гладкий'; *пос¹тар'іти йак йанко* 'моче^нне 'постаріти'; *зби¹рати жеч'і на плеч'і* 'тікати'; *на¹цури^ти^с'а йак бубе^н* 'напитися'; *ди¹вити^с'а йак к'ітка на мишу* 'ласо, пристрасно дивитися'; *с¹п'іри^с'і йак ко^бзут* 'виявляти незадоволення, сердитися'; *бити шалки о палки* 'базікати, дуже багато говорити'.

Серед морфологічних визначальних рис подільського говору найперше виділяють закінчення *-ом* в орудному відмінку однини іменників II та IV відмін (наприклад: *з'іл'ом, на¹с'ін'ом, ло^шом* тощо). У сучасних текстах зв'язного мовлення носії говірок вживають таке закінчення у формі орудного відмінка іменників чоловічого роду: *гор'іти вог^н'ом* 'сердитися'. Спостерігаємо вживання закінчення *-ом* на місці *-ою* в орудному відмінку однини іменників III відміни: *п'іти за водом* 'вчинити самогубство'; *б'іда за б'ідом* 'ходити довгий час бідувати'; *жити йак у¹ Бога за пазухойу / ~ за пазухоу / ~ за пазухом* 'жити щасливо, заможно'.

Уплив буковинських говірок на західноподільські виявляємо не тільки в діалектних текстах, а й у фразеологічних одиницях: *об'їл'ети / обли^евати бо^лотом* кого 'неславити когось'; *брати / їз'ети за жи^еве* 'щось викликає сильні почуття'; *їз'ети с^лвое* 'добиватися бажаного; діставати очікуваного результату'; *йак го^рох с торби сине^ц'е* 'багато говорити, не зупиняючись'.

Виразною рисою західноподільського ареалу, що межує з буковинським і наддністрянським, є особливе оформлення зворотних дієслів: 1) частка *с'а* може не зливатися з дієсловом, а виступати у препозиції до нього; 2) реалізується у складі дієслова варіантами *с'а, си*. Перше поширене у зв'язному усному мовленні говірконосців: *бу^џ на за^вод'ї ро^би^џ џ Бе^рл'ін'ї / там ^{дуже} с'а їзд'ївали там над ними; с'а п'їд^несли бурач^ки / ми ^{чистили} їїх / їїли / бура^чинку ^{їже} р'вали / кри^шили*; другий варіант спостерігаємо і у сталих виразах: *не^н б'рати^с'а / не^н б'рати^с'ї за ^{зимну} в^оду* 'ледарювати'; *на^ду^џси / на^ду^џ'ї* *йак вош на мо^роз'ї* 'виявляти незадоволення'; *жи^ев'їт за^па^џ'ї до кри^ежи^ї* 'дуже худий'.

В аналізованих текстах спостерігаємо фонетично видозмінені форми числівників: *їед^ного п^лота ко^ли* 'однакові, схожі'; *ї ^{него} їно ди^еви^ен^осто ^{дев'їт}* 'дурний'; *бра^куїе два до ^{дес'їт}* кому 'дурний'; *п'їд^кованїї на ш^тири ко^пит'ї* 'розумний'.

На території Поділля поширеним є сполучник *таньби*, що вживається у значенні 'так ніби' і є яскравим прикладом явища алегроформи (з додатковими чинниками емоційного характеру): *хра^пит ^{тан'би} ^{воре}* 'голосно хропіти'; *тан'би во^ди џ морду наб'рати* 'мовчати'; *го^рбатїї ^{тан'би} носї^т бохане^ц хл'їба* 'згорбитися від старості'. Діалектним варіантом до *як* виступає сполучник *шо*: *сто^їати шо пен' бі^з до^роги* 'стояти непорушно', *шо ^{бул'ку} на ^воду пус^каїе* 'услесливо говорити', *шо во^ди џ писок наб'рати* 'мовчати'. У сталих виразах досить часто виявляємо деякі говіркові, притаманні суміжним діалектним системам, наприклад, уживання прийменника *биз* на місці літературного *біля*, що є визначальним для наддністрянських говірок: *сто^їати шо пен' бі^з до^роги* 'стояти непорушно'; прийменник *між* реалізується у літературній мові *між, поміж* – у наддністрянських говірках *помежи*, у подільських – *межи*: *п'їти ^{межи} ви^еше^н'ки* 'померти'; *за^нести ^{межи} ви^еше^н'ки* 'поховати'; прийменник *по* може вживатися і на місці *після*: *с^пати йак ^{п'їс'л'а} купе^л'у / ~ по ^{купе}'л'ї; спл'е йак по ^{купе}'ли* 'міцно спати'.

Отже, фраземи можуть зберігати локальні мовні явища, а також вже втрачені в сучасному ужитку номінації. На прикладах з усного діалектного мовлення ми продемонстрували, що визначальні морфологічні риси говірок відбиваються в сталих виразах, так само фіксуємо побутування фразем та їх компонентів у різних ареалах, як суміжних, так і дистантних.

КОЗУБ Любов

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ВИМОВНИХ НОРМ У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ КІНЕМАТОГРАФІ

Не зважаючи на те, що на сьогодні використання англійської мови набуло світового значення, останні роки досліджень можна охарактеризувати низкою постійного розширення ділових, наукових і культурних контактів із зарубіжними країнами. Відповідно до цього, багато уваги скеровано на національні норми вимови слів і висловлювань у реальних мовних ситуаціях. Практика свідчить, що збільшення ефективності навчання англійської вимови залежить від специфіки використання національних вимовних норм і носіями мови, і тими, хто її вивчає як іноземну.